

Jogértelmezés és a csoportgondolkodás

(2009.05.03)

A HVG 2009. 18. számában egy rendkívül színvonalas esszé jelent meg: Vincze János „A makroökonómia esendősége” címmel. A szerző ebben az írásban a közgazdászok megnyilatkozásait illeszti bele a pszichológusok által ismert „csoportgondolkodás” fogalmába. A közgazdasági Nobel-díjat kapott közgazdászok szinte kivétel nélkül elvetik a csoportgondolkodást. Így lehettek csak sikeres, elismert szakemberek. Az esszében rejlik rendkívül érdekes gondolatmenetet próbálom a közgazdászokon túl az adózási szakemberekre is kiterjeszteni. Alkalmasak-e önálló gondolkodásra, vagy ösztönösen a csoportgondolkodást követik. Mi is a csoportgondolkodás?

„A csoportgondolkodás akkor jön létre, mikor az egyén önmagát és a saját gondolatait alárendeli a csoport által elfogadott (vélt vagy valós) normáknak. Általánosan megjelenik a sebezhetetlenség illúziója, és ezzel a csoportba vetett megkérdőjelezhetetlen bizalom. Ezt felerősíthetik, ha az egyes csoporttagok mintegy kiszűrik az ellentmondó információkat, így ezek a többi csoporttaghoz már nem juthatnak el. Ugyanakkor önmagukat is befolyásolhatják az ún. gondolat-stop módszerével, melynek lényege, hogy minden, a csoport által nem elfogadott gondolatot igyekeznek kizárni, azt valamilyen külső erő vagy téveszme hatásának betudni.” [Wikipédia szabad enciklopédia]

Írásom apropóját az adja, hogy eddigi adózási területen végzett munkám során jogértelmezéseimet, kritikai véleményeimet az adózási szakma részéről értetlenség, „nagy hallgatás” kísérte. Az adózási szakma látványosan tartózkodott a véleménynyilvánítástól. A csoportgondolkodás jellemzőit vizsgálva utólag érthetővé váltak számomra a mozgatórugók. Olyan, eddig megválaszolatlan kérdésekre kapok most választ a csoportgondolkodás vizsgálatával kapcsolatban, hogy miért fogadta el az adózási szakma például a vagyonosodási vizsgálatoknál az APEH-PM téves jogértelmezéseit, miért nem tettek egyetlen lépést sem a kialakuló téves bírósági gyakorlat megakadályozására, az '53-as személyi jövedelemadó kitöltő szoftver hibájának kijavítására, az adóterhet nem viselő járandóság évközi bevezetésének lehetetlenségének irányába, stb.

A választ a csoportgondolkodás fogalmának fenti meghatározása adja meg.

Az adójogszabályok önálló értelmezése és a csoportgondolkodás elveinek követése kizárja egymást. Ugyanígy kizárja a válságkezelés (adóreform) a csoportgondolkodást. Adózási kérdésekben a *csoportgondolkodás úgy jön létre, hogy az adózási szakember önmagát és a saját gondolatait alárendeli az APEH, PM illetve politikusok által elfogadott (vélt vagy valós) normáknak.* Ez történik a vagyonosodási vizsgálatoknál is a bevétel fogalmának meghatározásakor. Az APEH által kidolgozott központi módszertan szerint az igazi bevétel a „saját bankszámláról készpénzfelvétel”. Nem egy bonyolult fogalomról van szó. Igazából nem is igényel különösebb jogértelmezést. A személyi jövedelemadó törvény pontosan meghatározza a bevétel fogalmát. Eszerint bevételt csak **mástól** lehet szerezni. Ennek ellenére az adózási szakemberekben fel sem merül, hogy az APEH bevétel fogalmával szembe állítsák a személyi jövedelemadó törvény bevétel fogalmát („önjelölt örök, akik megvédik a csoportot a negatív információktól”). Ugyanígy elfogadta az „adózási szakma”, hogy a becsléssel megállapított adóalap az összevont adóalapba tartozik, és így egyéb jövedelemként kell kezelni („öncenzúra, a csoporttagok visszatartják a kritikát”).

Először vizsgáljuk meg ki tekinthető adózási szakembernek. A kívülálló számára ezt jelenleg nem a végzettség, képzettség határozza meg. Nagyon találó a hivatkozott HVG esszé egyik mondata: „A szakértők nagyon hasonlóak egymáshoz: mindig tudják a választ, határozottan

és gyorsan felelnek. Azt gyanítom a válaszadó határozottsága az egyik legfontosabb ismérve annak, hogy a nézők kit tekintenek szakembernek.”

Ennek megfelelően alakulhatott ki, hogy jelenleg adózási kérdésekben „jó beszélőkével”, de adóügyi végzettség nélküli (jogász, közgazdász, könyvelő), korlátozott adózási szakértelemmel rendelkező adószakértők nyilatkoznak. Az adószakértői igazolvány semmilyen adózási végzettséget nem jelöl, mindössze annyit, hogy az igazolvány birtokosa egy kérvényben el tudta hitetni a Pénzügyminisztériummal, hogy Ő ért az adózási kérdésekhez. Mellettük labdába sem rúghatnak az igazi adózási végzettséggel rendelkező adótanácsadók, okleveles adószakértők. A média által elfogadott adószakértők a csoportgondolkodás lelkes követői. Elég, ha logikusnak tűnő érvelést használnak, a „gondolat-stop” módszerével kiszűrve a csoport (APEH-PM) által nem elfogadott gondolatokat.

A vagyonosodási vizsgálatokban nagyon sok olyan képviselő vett részt, akinek a legfőbb érve az volt megbízása mellett, hogy valamikor az APEH-nál dolgozott. Ezzel kinyilvánította, hogy valójában a csoportgondolkodás odaadó híve. A magánszemély nem tudhatta, hogy eleve hátrányba került az adóvizsgálatnál, amikor egykori APEH -osra bízta vagyona képviselétét.

Van, akinek kényszerből kell követnie a csoportgondolkodás elveit, mert pozíciója olyan. Mi kell ahhoz, hogy valaki eltérjen a csoportgondolkodás elveitől. Először is függetlenség, majd megfelelő szakképzettség, tudás. Egy adózási végzettséggel nem rendelkező adószakértőtől csak egészen rendkívüli esetben várható el a csoportgondolkodás elveitől való eltérés, önálló jogértelmezésre való képesség. Egy okleveles adószakértő már rendelkezik azzal a végzettséggel, hogy alkalmas legyen önálló jogértelmezésre, de nála is szükség van ezen túlmenően valami pluszra.

A válságkezelésre azok a személyek alkalmasak, akikről messziről lerí, hogy elvetik a csoportgondolkodás elveit. Ezért alkalmas Bokros Lajos válságkezelésre és ezért nem alkalmasak a válság kezelésére az olyan csoportgondolkodást tükröző módszerek, mint az „egykulcsos adó” csodaszerként való hangoztatása. Az emberekben fel sem vetődik az olyan gondolatok értékelése, mint „bevezetjük az egykulcsos adót és a családi adózást”. Ezt a mondatot az egyik párt gazdasági programjában fogalmazta meg. A családi adózás kizárja az egykulcsos személyi jövedelemadót és fordítva.

Azzal mindenki egyetért, hogy szükség van adóreformra. Ha ennek megvalósítását olyan „szakemberekre” bízuk, akiknek habitusa a csoportgondolkodás irányába mutat, akkor az adóreform eleve bukásra ítélt. A politikai hovatartozás is a csoportgondolkodás ismérveit viseli magán. Rendkívül veszélyes az adóreform kidolgozása során politika szempontok figyelembe vétele. Ezért javasoltam egy korábbi írásomban, hogy 2010-re egy olyan adórendszert kellene kidolgozni, amelyik „pártsemleges” és már nem tartalmazza a korábbi beteljesült ígéreteket. A választási kampányban így nem újabb ígérek jelennének meg, hanem arról szólhatna a választási kampány, hogy ki mit vezetne be. Nem ráígérnének a pártok az eddigi kedvezményekre, hanem arról beszélhetnének, hogy a sok „kigyomlált” kedvezmény közül mit állítanának vissza. Ennek megfelelően én egy olyan adórendszert vezetnék be 2010-re, amelyik megszüntetné az összes adókedvezményt, adójóváírást. Négy kulcsos szja tábla (2 millióig 10%, 4 millióig 20%, 6 millióig 30%, 6 millió fölött 40% szja). Ez nem zárná ki a családi adózást és a későbbi egykulcsos szja-t sem. Az áfa emelést áfan belüli kompenzáció kísérik (10% és 25% áfa, élelmiszerek a 10% kedvezményes kulcsban). Az ország jövője szempontjából veszélyesnek tartom, hogy a 2010-es adótörvény módosításokat már júniusban el akarja fogadtatni a kormány. Miért ez a sietség? Szakmai oka nincs („idő előtti konszenzuskeresés”). Az EP választási kampányban tervezett reformjavaslatokról is lehet beszélni. A baj most is azzal kezdődött, hogy a politikai alapokon

nyugvó ötleteket („*terülj, terülj asztalkám...*”) meg is akarták valósítani. Ideje lenne végre szétválasztani a politikai és a szakmai kérdéseket. Hívjuk segítségül a pszichológusok által ismert csoportgondolkodás elméletét. Eszerint a csoportgondolkodás eredményei: „*a lehetőségek nem teljes körű felmérése, a célok nem teljes körű összegyűjtése, a preferált lehetőségek kockázatainak elhanyagolása, az elvetett ötletek, lehetőségek újbóli felvetése gátolt, szegényes információgyűjtés, a meglévő információ szelektív feldolgozása, az előre nem látható eseményre vonatkozó terv hibás kidolgozása*”.

Lehet így válságot kezelni, adóreformot megvalósítani?

Angyal József okleveles adószakértő